

Matúš Halás (ed.): Geopolitické omyly dvadsiateho storočia.

1. vydání. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2014, 364 stran, ISBN 978-80-223-3652-9.

Matúš Halás pôsobí v rámci Ústavu evropských štúdií a mezinárodných vzťahů na Univerzite Komenského v Bratislave, kde sa venuje prednáškám na témata z oboru mezinárodných vzťahů, teórie her a vyjednávacích procesů v mezinárodných vzťahoch a v neposlední rade z oboru politickej geografie. Práve do oblasti politickej geografie lze zaradiť i recenzovaný zborník *Geopolitické omyly dvadsiateho storočia*, na nŕmž se Matúš Halás podílel jako editor.

Motívom k sestavení tohoto zborníku byla v úvodu pripomenutá skutočnosť, že ačkoli se na mnoha slovenských i českých univerzitách setkávame s výzkumnými pracovními venujúcimi se politickej geografii, klasická přehledová encyklopedie základních geopolitických a politicko-geografických textů na univerzitní půdě obou zemí stále chyběla. Ba co více, jak následně editor komentuje, v mnoha akademických knihovnách nejsou stěžejní díla geopolitických „otců zakladatelů“ dostupná ani v původních cizojazyčných vydáních (s. 5). Je tedy třeba kvitovat Halásův úmysl zpřístupnit začínajícím studentům politickej geografie zásadní texty oboru a předložit jim souhrn děl od Ratzela po Ó Tuathaila a dalších ve slovenském překlade.

Kniha *Geopolitické omyly dvadsiateho storočia* je rozdělenu do patnácti kapitol, přičemž dvanáct z nich je skutečně věnováno překladům děl vybraných politickogeografických badatelů od konce 19. do počátku 21. století. Dále v knize nalezneme úvod a závěr psaný editorem a také kapitolu Dávida Hrice zaměřenu na populární geopolitiku, či lépe řečeno, na geopolitiku jako nástroj propagandy. Hricova kapitola je sama o sobě velice zajímavá, nicméně leží poněkud mimo rámec hlavního záměru celé knihy, jímž je poskytnout „*prehľad toho, ako sa v tomto období [ve 20. století] politická geografia vyvíjala, akým spôsobom odrážala dianie v okolitom svete a ako sa spolupodieľa na omyloch predchádzajúceho storočia*“ (s. 9). Vedle překladů děl Rudolfa Kjelléna, Halforda Johna Mackindera či Nicholase J. Spykmana a dalších velikánů politickej geografie tato kapitola bohužel působí dojmem „chudého příbuzného“. Vybrané texty editor rozděljuje do čtyř tematických okruhů, a to chronologicky následujícím způsobem: (1) německá škola politickej geografie (autoři Friedrich Ratzel, Rudolf Kjellén a Karl Ernst Haushofer); (2) anglo-americká škola politickej geografie (autoři Halford J. Mackinder, Nicholas J. Spykman a Saul B. Cohen); (3) skupina autorů představující odlišné pohledy na klíčové aspekty politickogeografického soupeření mezi státy (autoři Alfred Thayer Mahan, Giulio Douhet a John J. Mearsheimer); a konečně (4) skupina autorů působících po skončení studené války (autoři Zbigniew Brzezinski, John Agnew a Gearóid Ó Tuathail) (s. 10–12). Bohužel toto výše naznačené členění text Dávida Hrice nijak nezohledňuje, respektive ani sám autor jej nezmiňuje jako součást jedné z uvedených skupin, což mne jen utvrzuje v názoru, že je tato kapitola v celé knize poněkud nadbytečná a vymyká se původnímu záměru ostatních publikovaných kapitol.

V úvodní pasáži zborníku editor shrnuje dějinný vývoj geopolitického myšlení v takzvaném *dlouhém dvacátém století* (s. 9) a historické milníky, v nichž přicházejí ke slovu jednotliví vybraní autoři. Dle mého názoru však poněkud opomíjí vysvětlení, proč právě uvedené autory, respektive jím vybrané texty, považuje za stěžejní pro vývoj oboru, a proč některé další do knihy nezařadil. Editor například vybral dílo Giulia Douheta jakožto zastáncu převahy letecké moci v mezinárodním prostoru, nicméně ani okrajově nezmiňuje dalšího – dle mého názoru významného – autora, který se tomuto tématu také v polovině 20. století věnoval – Alexandra P. de Severského (viz například De Seversky 1942, 1950).

Celkově lze dále sledovat, že editor do knihy zařadil díla pouze „západních“ anglicky či německy píšících politickogeografických badatelů a prakticky pomínil geopolitickou tradici vně anglosaského prostředí, například na území Ruska, Francie či východní Asie. Badatele z prvních dvou zemí autor minimalisticky zmiňuje v závěrečné kapitole knihy, kde krátce jmenuje Alexandra Dugina, Petra Savického a Yvese Lacosteho, avšak dle mého názoru bez dostatečného vysvětlení, proč překlady děl těchto autorů do knihy nezařadil. Sebekratší poznámku o asijské geopolitické škole ve sborníku bohužel nenalezeme vůbec.

Vedle výběru autorů bych se ráda krátce pozastavila také u selekce děl zahrnutých do sborníkového překladu. V případě mnoha z nich editor volí texty, jimiž se autoři sice v akademických kruzích proslavili, nicméně mnozí z nich následně své teorie pod vlivem skutečných dějinných událostí revidovali. Jen namátkou můžeme na tomto místě zmínit Saula B. Cohena, z jehož bibliografie si autor vybral dílo z roku 1973 *Geography and Politics in the World Divided*, avšak nijak se nepozastavuje nad dalšími revizemi této teorie po konci studené války. Sám sice kupříkladu tu nejnovější z nich – *Geopolitics: The Geography of International Relations* (Cohen 2009) – zmiňuje na samém konci knihy v doplňkové literatuře doporučené pro další studium, nelze tedy předpokládat, že by o novějších Cohenových dílech nevěděl či k nim neměl přístup, pouze je do své knihy záměrně nezařadil. Je sice pravda, že v pozdějších dílech Saula B. Cohena šlo pouze o úpravu původních tezí předložených v roce 1973, avšak celý Cohenův geopolitický přístup je do značné míry založen na politickogeografické realitě, která od sedmdesátých let zaznamenala značnou proměnu. Pro komplexní pochopení Cohenova díla by proto bylo dle mého názoru žádoucí tuto proměnu reflektovat či alespoň v uvedené kapitole krátce zmínit, že moderní revize uvedené teorie existují a ve kterých konkrétních aspektech lze sledovat rozdíly. Podobně bych v tomto ohledu postupovala i třeba v případě díla Halforda Johna Mackindera (viz například Mackinder 1943).

Výběr autorů a zařazených děl je zajisté do značné míry subjektivní volbou editora. Domnívám se však, že by v úvodní části knihy měl být věnován větší prostor a pozornost vysvětlení, proč byli do knihy zařazeni právě tyto autoři a texty a proč čtenář ve sborníku nenalezne jiné pisatele a díla. Zevrubnější objasnění volby zkoumaných a překládaných případů by prospělo nejen úvodu, ale i celkovému vyznění knihy a předešlo by i výše naznačeným výtkám či dotazům na (ne)zařazení některých autorů nebo statí. Předpokládám, že i potenciální čtenáři by ocenili, kdyby byli již na prvních stránkách sborníku seznámeni s editorovými východisky a pojetím geopolitické tvorby minulého století a mohli si tak s předstihem utvořit obrázek o zaměření knihy i jejím obsahu.

Poslední drobnou slabinou knihy je dle mého názoru fakt, že ačkoli by dvanáct kapitol mělo být překladem vybraných děl významných politických geografů, jsou pojmenovány novými názvy, které by pravděpodobně měly vystihovat nejpodstatnější teze jednotlivých děl a autorů, nicméně nezaujatým čtenářům poněkud komplikují prvotní představu o tom, kterým textům se Halás chystá na následujících stranách věnovat. Za předpokladu, že je kniha určena primárně začínajícím studentům politické geografie, by bylo, domnívám se, lepší v tomto ohledu trochu omezit originalitu a jako názvy jednotlivých kapitol zachovat názvy překládaných děl. Kupříkladu pod autorovým titulem „Prevaha pozemných sil“ si málokdo obratem představí, že jde o překlad Mearsheimerovy knihy *Tragédie politiky velmocí*. Budou-li tedy studenti v univerzitních knihovnách hledat *Tragédii politiky velmocí*, je pravděpodobné, že snáze narazí na anglicky psaný originál než na Halásův sborník. Tato poznámka je sice spíš marginální a do značné míry závisí na knihovních vyhledávacích systémech univerzitních zařízení a jejich potenciálu informovat čtenáře o dostupnosti recenzovaného sborníku, avšak i v tomto ohledu se dle mého názoru mohl autor více zaměřit na cílovou skupinu čtenářů, začínajících politických geografů, a knihu jim co nejvíce zpřístupnit. Domnívám se, že název knihy i názvy jejích kapitol poněkud zastírají její obsah, což může působit kontraproduktivně na obecné povědomí o knize samé.

Vedle již naznačených připomínek je však třeba knihu ocenit za několik novátorských počínů a přínosů. Tím asi nejvýznamnějším je sama existence knihy jakožto pilotního projektu překladů významných geopolitických textů do slovenského jazyka. Jak jsem již naznačila v úvodu – a v tomto se Matúšem Halásem plně ztotožňuji –, kniha podobného typu na slovenské (i české) akademické půdě dosud chyběla, a mnozí začínající studenti politické geografie proto ve svých badatelských začátcích tápali při hledání kompromisů mezi výběrem významných děl oboru a takových děl, která jsou dostupná v univerzitních knihovnách, ideálně v jejich mateřském jazyce, a často pak volili jen obecné přehledové učebnice či v horším případě neověřené internetové zdroje. Dostupnost překladů významných geopolitických děl do slovenštiny by tak dle mého názoru měla přispět k snazšímu získávání informací o oboru samém a také k vzrůstajícímu zájmu studentů a popularizaci politické geografie na slovenských, respektive českých univerzitách. Dalším počinem, který bych jako recenzent i čtenář ráda ocenila, je relativně vysoká kvalita překladu vybraných textů. Slovenský překlad je plynulý a čtivý, s minimem cizojazyčných gramatických reziduí v podobě odlišného slovosledu či větné skladby. Autor, respektive autoři překladů se s nelehkým úkolem překládání odborných textů popasovali více než dobře a podařilo se jim zachovat nezbytnou rovnováhu mezi tím, aby byl překlad pro čtenáře srozumitelný a zároveň si udržel obdobnou syntaktickou strukturu a tok myšlenek jako originál.

Celkově můžeme knihu označit za velmi zdařilý nápad, jak přiblížit obor politické geografie studentům prvních ročníků sociálních věd. Kniha umožňuje nahlédnout do tvorby významných geopolitických badatelů 20. století a zpřístupňuje tak díla i čtenářům méně znalým anglického či německého jazyka. V této recenzi jsem se pozastavila jen nad několika dílčími nesrovnalostmi v editorově úvodu knihy, které, ač nejsou zcela zásadními nedostatky knihy jako celku, mohou vyvolávat zvědavé otázky nad záměrem a vyzněním sborníku. Domnívám se, že by správnému pochopení editorova záměru prospělo, kdyby v úvodu konkrétněji objasnil volbu překládaných autorů a odpověděl na otázku, proč byli zvoleni právě oni, a nikoli někteří další. Až na tyto drobné nedostatky však jde o umně sebraný sborník, který by si mohl nalézt místo v univerzitních knihovnách a zejména pak mezi studenty prvních ročníků politickogeografických studií a geopolitiky.

Aneta Doljaková

Literatura

- Cohen, Saul B. (2009): *Geopolitics: Geography of International Relations*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- De Seversky, Alexander P. (1942): *Victory Through Air Power*. New York: Simon & Schuster.
- De Seversky, Alexander P. (1950): *Air Power: Key to Survival*. New York: Simon & Schuster.
- Mackinder, Halford J. (1943): The Round World and the Winning of the Peace. *Foreign Affairs*, Vol. 21, No. 4, s. 595–605.